



KALBĖJIMO IR KALBOS SUTRIKIMŲ ĮTAKA VAIKŲ MOKYMUISI

Parengė logopedė
Gražina Dagilienė
2018 m.

KALBOS KOMPONENTAI:

garsų tarimas,

foneminė klausą,

žodynas,

gramatinė kalbos sandara,

rišioji kalba.

Bet kuris iš šių kalbos grandžių neišlavėjimas ar nepakankamas išlavėjimas vaikams gali sukelti sunkumų mokantis mokykloje.

GARSŲ TARIMAS

Tai bene labiausiai pastebimas kalbėjimo ir kalbos sutrikimas, pasireiškiantis garso netarimu ar netaisyklingu jo tarimu. Jei vaikas tik netaisyklingai taria garsą ar jo visai netaria, o kitos kalbos grandys (foneminė klausa, žodynas, gramatinė kalbos sandara, rišioji kalba) yra susiformavusios gerai, ši problemėlė mokymuisi skaityti ar rašyti, matematikos uždavinių sprendimui ar kitų dalykų mokymuisi įtakos neturės.

Netaisyklingas garso tarimas gali sukelti sunkumų tik jei vaikas dėl aplinkinių kritikos baimės ar gėdos, kad „švepluoja“, ims vengti atsakinėti žodžiu. Rašto darbuose taip pat gali pasitaikyti pavienės klaidos: vaikas gali praleisti raidę, jei garso netaria ar parašyti pakaitalo (garso, kurį taria vietoje to, kurio nemoka tarti) raidę. Tiesa, nutinka atvejų, kai dėl netaisyklingo tarimo vaikai ima painioti garsus ir iš klausos – sutrinka jų foneminė klausa.

FONEMINĖ KLAUSA

Tai gebėjimas skirti iš klausos panašiai skambančius gimtosios kalbos garsus. Ji niekaip nėra susijusi su tonine klausia – gebėjimu apskritai girdėti. Foneminės klausos sutrikimas gali būti netaisyklingo garsų tarimo priežastimi. Tačiau net išmokius vaiką taisyklingai tarti garsus, dėl nepakankamai išlavėjusios foneminės klausos jis gali vis dar „švepluoti“. Tai nutinka dėl to, kad vaikas negali nustatyti, kurį iš išmokytų garsų konkrečiu atveju reikia ištarti. Šis negebėjimas skirti panašiai skambančius garsus paprastai atsispindi ir vaiko rašytinėje kalboje.

Vaikai rašydami painioja panašiai skambančių garsų raides: skardžiųjų ir dusliųjų, kietųjų ir minkštųjų priebalsių, ilgųjų ir trumpųjų balsių, e, è ir ie, o ir uo balsių ir dvibalsių.

Foneminei klausai taip pat priskiriamas ir gebėjimas atlikti žodžio garsinę analizę. Dėl šio gebėjimo nepakankamumo vaikai rašydami praleidžia raides, prirašo nereikalingų.

Tekstą nurašo gerai (nes gerai susiformavęs regimasis suvokimas), klaidos pasireiškia, kai vaikas turi parašyti iš atminties: diktantą, atpasakojimą ar rašinėlį.

Skaitydami vaikai taip pat painioja opozicines fonemas. Vieną garsą pakeitus kitu, gali pasikeisti ir žodžio prasmė (pavyzdžiui, vietoje „pabuvo“ perskaičius „papuvo“), bet vaikas to nepastebės. Dėl garsinės analizės sunkumų vaikai praleidžia priebalsius ir balsius, įterpia nereikalingų garsų ar skiemenų, sukeičia juos vietomis.

2 KLASĖS MOKINIO, TURINČIO FONEMINĖS KLAUSOS SUTRIKIMĄ, DIKTANTAS.

✓ Babandžio 26 d.

Diktantas.

Sei šlavė stola
sėretė. Sualas ntėk.
Nėš kavių pio. Lit žsnas.
Sėnainrodė. Kėtsodas.

Handwritten phonetic annotations in red:
- Above "Sei": x, v, uost., ei'
- Above "šlavė": le, iū, u, ū
- Above "sėretė": k, x, le
- Above "Sualas": iū, u, ū
- Above "Nėš kavių": x, t, en, di, y, io
- Above "Lit žsnas": en, di, y, io
- Above "Sėnainrodė": enelė, mé, uo, yz
- Above "Kėtsodas": iė, a, sėvis

KALBOS NEIŠSIVYSTYMAS

Esant kalbos neišsivystymui, labiausiai nukenčia kalba, nes sutrinka visos jos sritys. Be garsų tarimo, foneminės klausos sutrikimo vaikams, dar stebimas žodyno skurdumas, gramatinės kalbos sandaros, rišliosios kalbos nepakankamas susiformavimas. Dažnai šiems vaikams garsų tarimo trūkumai yra pašalinami, bet kitų kalbos grandžių nepakankamas išlavėjimas padaro didelę neigiamą įtaką šių vaikų mokymuisi.

Rašydami šie vaikai gali sujungti kelis žodžius į vieną (žodžių junginį „ant kelmo“ parašyti kaip vieną žodį - „antkelmo“) arba atvirkščiai – išskaidyti žodį į dalis (žodį „nubėgo“ parašyti „nu bėgo“). Tai nutinka dėl nepakankamo žodžių junginių prasmės suvokimo. Vaikai taip pat sunkiai nustato sakinių ribas. Kartais visas rašinėlis ar diktantas parašomas kaip vienas sakinyš. Be to rašinėliai būna labai skurdūs, glausti, primityvūs. Šie vaikai dar daro daug raidžių painiojimo, gramatinių klaidų. Jie sunkiai išskiria priešdėlius, šaknį, neatpažįsta sudurtinių žodžių, sunkiai nustato, kuri kalbos dalis yra nurodytas žodis, sunkiai kelia žodžiams klausimus sakinyje, nenustato sakinio rūšies, dėl siauro žodyno neįsimena diktuojamo sakinio (dažnai perklausia: „Kaip, mokytoja?“), vaikai išmokę taisykles negeba jų pritaikyti.

Skaitymo įgūdžiai būna silpni. Nepakankamas gebėjimas jungti garsus į žodžius yra lydimas ir sunkiu skaitomo teksto suvokimi, sunkiau perprantami vaizdingi posakiai, perkeltinė mintis ir tai, ką perskaitė. Kartais vaikai nesupranta net perskaityto vieno sakinio minties.

2 KLASĒS MOKINIO, KURIAM STEBIMAS VISŪ KALBOS GRANDŽIŪ
(IŠSKYRUS GARSŪ TARIMĀ) NEPAKANKAMAS IŠLAVĒJIMAS,
DIKTANTAS.

1. tētē suotēt skēle. sūlām rutriko.
Kārti tu jūt ursoš.
se puotē, kilas!

KALBOS NEIŠSIVYSTYMO ĮTAKA KITŲ DALYKŲ MOKYMUISI

Matematikos pamokų metu šie vaikai gerai atliks aritmetinius veiksmus, tačiau patirs didelių sunkumų spęsdami tekstinius uždavinius. Tai nutinka dėl: matematinių sąvokų keitimo, nepakankamo sąvokų susiformavimo (nesupranta skirtumo brangiau – pigiau, aukštesnis – žemesnis ir pan.), bei naujų sąlygai sąvokų ir klausimų įtraukimo, kai vaikai pakeičia net sąlygos klausimą.

Mokydamiesi geografijos ir istorijos vaikai gerai perteikia įgytą patirtį praktinėse užduotyse, kur reikia nuspalvinti, pažymėti, paryškinti kontūrus, parodyti žemėlapyje, schemeje. Patiria sunkumų, kai reikia pasakoti ar aprašyti.

Ir net, jei mes kalbame taisyklingai lietuviškai, vaikas kalba lietuviškai ir pamoka aiškinama lietuvių kalba, tai visai nereiškia, kad vaikas supranta, ką mes sakome. Reiktų būtinai pasitikslinti, ar vaikas suprato mus. Tai galima padaryti paprašius vaiką pasakyti teiginį savais žodžiais.

TĖVŲ PAGALBA VAIKUI

Kreiptis į specialistą. Sutrikimas yra ir koreguojamas. Kuo labiau pasiseka pašalinti sutrikimą sukėlusius veiksnius, tuo geriau vaikui sekasi mokytis ir jau nebereikia ieškoti alternatyvių ugdymo būdų ir metodų. Korekcija vyksta logopedinių pratybų metu. Pagal logopedo rekomendacijas korekciją gali tęsti ir tėvai. Konsultuojama individualiai, rekomendacijos parenkamos atsižvelgiant į kiekvieno vaiko ypatybes.

Tėvai ir be specialisto konsultacijos gali padėti savo vaikui. Visų pirma reiktų labai daug su vaiku bendrauti savo gimtąja kalba. Pasakokite viską, ką darote, ką žinote. Išėję pasivaikščioti aptarinėkite visus aplinkoje pasitaikančius objektus. Tarkime, jei kieme auga vienas medis, aptarkite su vaiku to medžio dalis, lapų ar spyglių ypatybes, kokia medžio rūšis, aukštas tas medis ar žemas, kelių metrų aukščio jis galėtų būti ir kaip tai galima būtų išmatuoti. Žinoma, kartu skaitykite knygas, aptarkite jas, atlikite žurnaliukų užduotis. Žiūrėkite filmus (animacinius taip pat) kartu. Aptarkite filme pavaizduotus įvykius, išskirkite pagrindinę mintį, pafantazuokite, kaip galėtų pasikeisti įvykiai, jei herojus vienu ar kitu atveju būtų pasielgęs kitaip. Nepalikite vaiko su knyga ar filmu vieno.

KITI PROBLEMOS SPRENDIMO BŪDAI

Jei sutrikimas vaikui trukdo patirti mokymosi sėkmę, tada gali būti pritaikoma vieno ar kelių dalykų Bendroji programa. Tada yra dirbama su vaiku trimis kryptimis: noro mokytis palaikymo ir žadinimo, problemos apėjimo bei sutrikimo korekcijos.

Noro mokytis palaikymas. Labai svarbu, kad vaikas neprarastų pasitikėjimo savimi, kad norėtų pasiekti kuo daugiau. Vaikas būtinai turi būti skatinamas, pastebimi jo pasiekimai. Pasiekimai lyginami su ankstesniais vaiko, o ne klasės draugų gebėjimais.

Problemos apėjimo kelias. Kad vaikui susiformuotų kuo daugiau įgūdžių, yra ieškoma būdų, kaip perteikti žinias vaikui priimtinausiu būdu. Yra remiamasi stipriosiomis vaiko savybėmis. Tarkim, jei vaiko gerai susiformavęs regimasis suvokimas, tada dėstoma medžiaga yra perteikiama naudojant kuo daugiau vaizdumo. Jei vaikas negeba rašyti, jis rašinėlius papasakoja į diktofoną.

Parengta remiantis VšĮ „VIMS – International Meridian School“
logopedės Rasos Dijokaitės informacija